

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

ECONOMIC CONSEQUENCES OF CORRUPTION IN UKRAINE

УДК 33:328.185

Висоцька І.Б.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку

Львівський державний університет внутрішніх справ

Нагірна О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку

Львівський державний університет внутрішніх справ

Силкін О.С.

аспірант кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування

Українська академія друкарства

Vysotska Inna

Lviv State University of Internal Affairs

Nahirna Oksana

Lviv State University of Internal Affairs

Sylkin Oleksandr

Ukrainian Academy of Printing

У статті досліджено рівень корупції в Україні у 2012–2018 рр. Розглянуто негативні наслідки корупції та їх вплив на економіку. Серед основних наслідків корупції на економіку виокремлено такі, як розширення тіньової економіки, нівелювання конкурентних ринкових механізмів, неефективне використання державних коштів, підвищення цін за рахунок збільшення «вартості» корупції, погіршення інвестиційного клімату. Проведено аналіз взаємозалежності показників темпу зростання ВВП та рівня тіньової економіки від індексу сприйняття корупції. Встановлено, що корупція має негативний вплив на темпи зростання ВВП та сприяє зростанню тіньової економіки. Запропоновано заходи, спрямовані на зниження рівня корупції в Україні та її негативного впливу на економіку. Встановлено основні наслідки зростання корупції в Україні. Зростання корупції навіть сильніше скорочує прямі іноземні інвестиції, ніж зростає підвищення податків.

Ключові слова: корупція, тіньова економіка, індекс сприйняття корупції.

В статье исследован уровень коррупции в Украине в 2012–2018 гг. Рассмотрены

негативные последствия коррупции и их влияние на экономику. Среди основных последствий коррупции на экономику выделены такие, как расширение теневой экономики, нивелирование конкурентных рыночных механизмов, неэффективное использование государственных средств, повышение цен за счет увеличения «стоимости» коррупции, ухудшение инвестиционного климата. Проведен анализ взаимозависимости показателей темпа роста ВВП и уровня теневой экономики от индекса восприятия коррупции. Установлено, что коррупция оказывает негативное влияние на темпы роста ВВП и способствует росту теневой экономики. Предложены меры, направленные на снижение уровня коррупции в Украине и ее негативного влияния на экономику. Установлены основные последствия роста коррупции в Украине. Рост коррупции даже сильнее сокращает прямые иностранные инвестиции, чем сопоставимое повышение налогов.

Ключевые слова: коррупция, теневая экономика, индекс восприятия коррупции.

The article reveals the level of corruption in Ukraine and the world. It has been established that corruption has a negative impact on the topics of GDP growth and contributes to the growth of the shadow economy. The main consequences of the impact of corruption on the country's economy are identified. Among the negative consequences of corruption for the economy are the expansion of the shadow economy, the disruption of competitive market mechanisms, the inefficient use of budget funds, the increase in prices due to the increase in "corruption costs", and the deterioration of the investment climate. A link has been established between corruption and the shadow economy. Negative consequences of the shadow economy are the shortfall in tax revenues, the reduction of the expenditure side of the state budget, the exacerbation of social problems. The level of shadowing of the economy is analyzed, the main factors contributing to its decline are determined. It is established that during 2014–2018. The level of shadow economy is reduced by 9%. Among the main reasons for reducing the shadow economy, the following are highlighted: achieving relative macroeconomic stabilization and reducing inflation, minimizing corruption schemes in the gas sector, improving tax administration, in particular VAT, improving business conditions. Violation of competitive market mechanisms is manifested in the holding of non-transparent tenders, which leads to a decrease in market efficiency and discredit the ideas of market competition. It has been established that corruption negatively affects both revenues and expenditures of the state budget. With an increase in the level of corruption in the state, budget revenues are decreasing. It has been proven that reducing the corruption rating by one position reduces state revenues by 1.71–2.51% of GDP. The proposed measures to reduce the level of corruption in Ukraine and its negative impact on the economy are to create an effective and efficient system of anti-corruption justice, to actively involve business in establishing new transparent rules for the relationship between the society of government and business.

Key words: corruption, shadow economy, corruption perception index.

Постановка проблеми. Однією з найнебезпечніших загроз існування української держави міжнародні та вітчизняні фахівці визнають корупцію, яка пронизує всю владну вертикаль. Корупція як суспільне явище є однією з найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості. Корупція підриває віру людини у справедливість, гідність, право. Проте корупція має не тільки негативні соціальні наслідки. Вона також перешкоджає економічному розвитку, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній та держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню поняття «корупції» присвячено праці Л.І. Аркуші, А.В. Гайдюка, О.Г. Кальмана, О.О. Мельника, О.Я. Прохоренка, І.О. Ревак, М.І. Хавронюка. Дослідження впливу корупції на економічну систему здійснювали О.І. Барановський, Л.В. Герасименко, Д. Кауфман, О.Є. Коростін та інші вчені.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення наявних підходів до визначення поняття «корупція», проведення аналізу впливу корупції на економіку країни та розроблення рекомендацій для нівелювання впливу корупції на економічний розвиток держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція в Україні – це не просто соціально-економічний феномен, присутній різною мірою сьогодні в багатьох країнах світу, але й система стосунків, які пронизували всі сфери життя суспільства, зокрема економічну. Проведені дослідження рівня корупції в Україні показали, що до революційних подій 2014 р., попри гучні політичні заяви та окремі антикорупційні рішення, корупція тільки посилювалась, що знаходило своє відображення у відповідних міжнародних рейтингах (рис. 1).

Як свідчать дані рис. 1, напередодні Революції Гідності Україна сприймалась як одна з найбільш

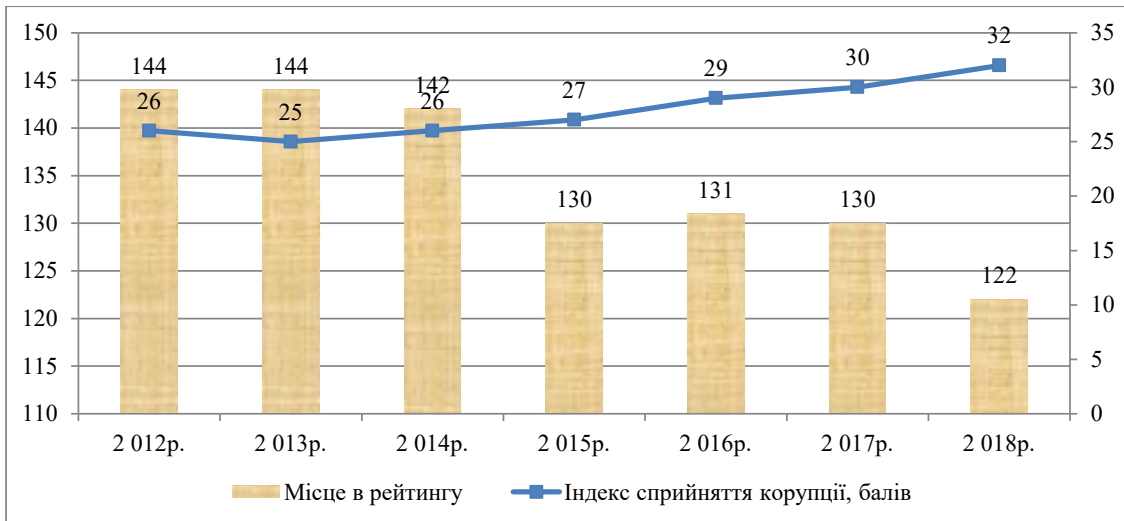

Рис. 1. Індекс сприйняття корупції в Україні протягом 2012–2018 рр.

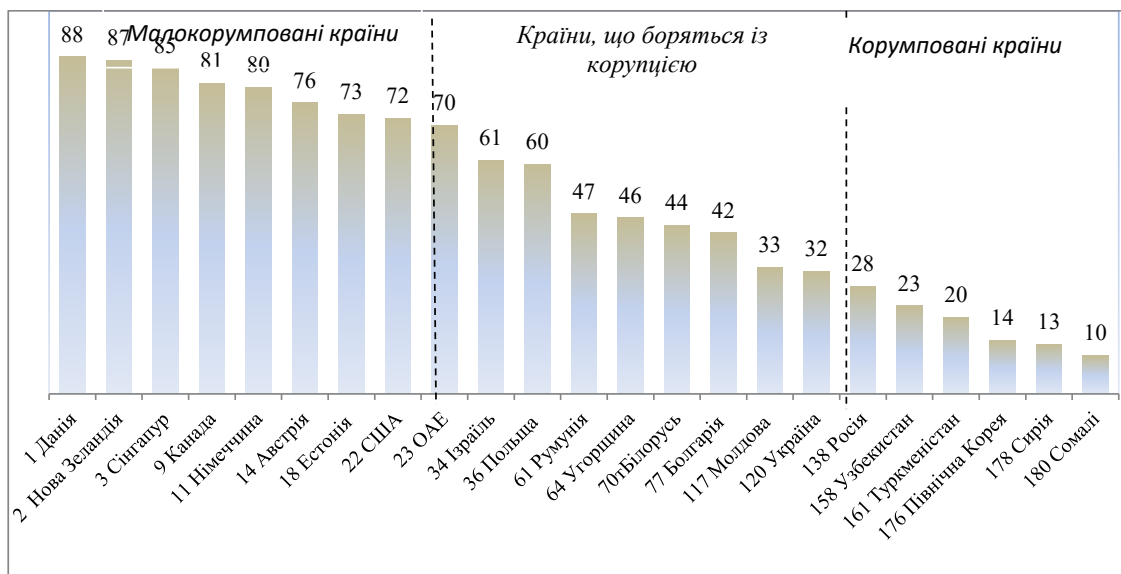

Рис. 2. Індекс сприйняття корупції та місце країн у світі

Джерело: [1]

корумпованих країн у світі, посідаючи 144 місце (чим вище оцінка в балах, відповідно, чим менше місце країни, тим менш корумпованою вона вважається, й навпаки) за цим показником у світі. Як видно з рис. 1, у світовому Індексі сприйняття корупції за 2018 р. Україна отримала 32 бали зі 100 можливих, посівши разом із Малі, Малаві та Ліберією 122 місце зі 176 країн. Це, безумовно, є непринятно низьким показником для великої європейської країни з населенням 45 млн. осіб, якою є Україна. Такий рівень корупції загрожує політичній та економічній стабільності України. Проте нинішні 32 бали все ж таки вселяють надію, оскільки Україна вперше потрапила у групу країн, які «намагаються боротися з корупцією», що характеризуються діапазоном від 31 до 60 балів.

Необхідно зазначити, що Україна – це не єдина країна, яка зіткнулася з таким ганебним явищем, як корупція. Досі у світі немає жодної країни, абсолютно вільної від корупції. Як зазначається у доповіді ООН, світова економіка щороку втрачає 2,6 трильйони доларів через корупцію. Це понад 5% глобального ВВП. Щорічний обсяг хабарів у світовому масштабі складає один трильйон доларів [8]. Розглянемо групування країн за рівнем корупції у світі (рис. 2).

Як видно з рис. 2, держави, які за «Індексом сприйняття корупції» набирають 61 та більше балів, вважаються відносно благополучними. Цей «клуб малокорумпованих країн» очолює Данія, яка набрала 88 балів зі ста можливих. Крім того, такими країнами є Нова Зеландія (87 балів), Фін-

ляндія, Сінгапур та Швеція (по 85 балів). Менш корумпованими за сприйняттям, ніж Україна, є всі країни ЄС, включаючи Болгарію, яка має найгірші показники в Євросоюзі, а саме 42 бали.

Проте сам по собі рівень корупції не є важливим, важливими є її наслідки. Негативні наслідки корупції проявляються у соціальній, правоохоронній, судовій, економічній системах. Вплив корупції на економіку є особливо небезпечним. Корупція нівелює економічну політику держави, створює підґрунтя для зростання тіньової економіки, як наслідок, маємо порушення податкового законодавства та правил ведення підприємницької діяльності.

Узагальнений вплив корупція має на темпи економічного зростання. Проведено оцінювання залежності темпів зростання ВВП та індексу сприйняття корупції (рис. 3). Проведений аналіз за 2012–2018 рр. показав, що між цими показниками існує лінійна залежність. Встановлено, що темпи зростання ВВП на 46,5% залежать від рівня сприйняття корупції.

За підрахунками вчених встановлено, що якщо б рівень корупції в Україні зменшився до рівня Польщі, то зростання ВВП на душу населення в Україні за останні 10 років становило би на 2 824 дол. на душу населення більше [4]. Отже, не викликає сумніву, що між економікою та корупцією існує стабільний зв'язок. Корупція однозначно гальмує темпи економічного зростання країни, робить її громадян біднішими, а економіку менш продуктивною, а також стримує розвиток підприємств.

Проте прояви корупції не обмежуються лише уповільненим зростанням ВВП. Серед негативних наслідків корупції для економіки необхідно виокремити такі, як розширення тіньової економіки, порушення конкурентних механізмів ринку, неефективне використання бюджетних коштів, підвищення цін за рахунок збільшення «корупцій-

них витрат», погіршення інвестиційного клімату. Розглянемо кожен напрям окремо.

Тіньова економіка має негативні наслідки як для держави, так і для суспільства. Суттєві негативні наслідки від тіньової економіки отримує держава, такі як недоотримання податкових надходжень, скорочення видаткової частини державного бюджету, загострення соціальних проблем [9].

Оцінювання залежності рівня тіньової економіки від індексу корупції показало, що між вказаними величинами існує обернений зв'язок, про що свідчить рівень коефіцієнта кореляції у 0,59.

Протягом останніх років рівень тіньової економіки знизився. Серед основних причин зниження тінізації економіки можна виокремити досягнення відносної макроекономічної стабілізації та зниження рівня інфляції; мінімізацію корупційних схем у газовій сфері; вдосконалення податкового адміністрування, зокрема ПДВ; покращення умов ведення бізнесу (за останні чотири роки Україна піднялася в рейтингу “Doing Business” Світового Банку на 38 позицій зі 112 місця у 2014 р. до 76 місця у 2018 р.) [6].

Як відомо, найбільшим споживачем у державі є сама держава, а проведення непрозорих тендерів державних закупівель привели до того, що державні замовлення, відповідно, і бюджетні кошти отримували не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції. В рік держава витрачає приблизно 300 мільярдів гривень на державні закупівлі. Державні закупівлі були однією з головних сфер корупційних зловживань на всіх рівнях влади та чинником значних фінансових втрат держави. Згідно з даними Служби безпеки України, щорічні втрати від корупційних схем у сфері закупівель досягали 10–15%

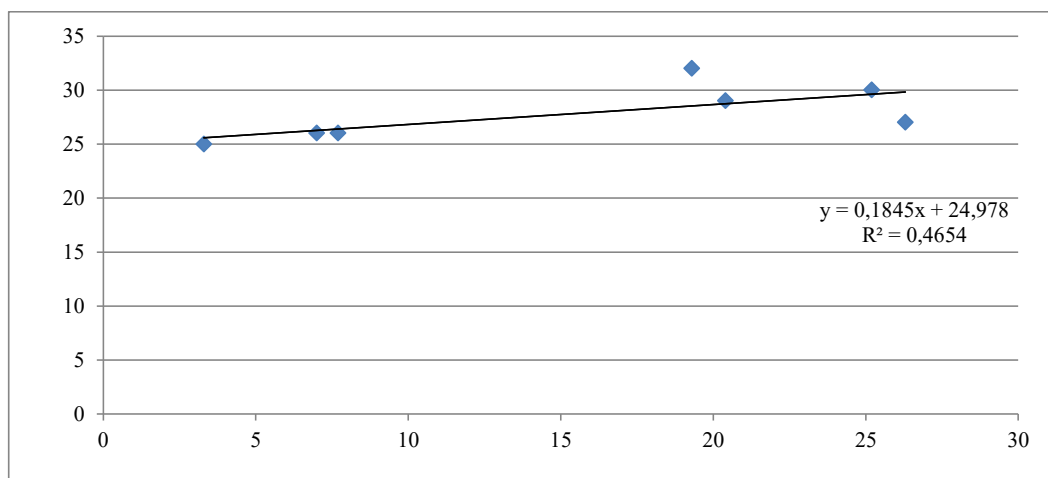

Рис. 3. Залежність темпів зростання ВВП та індексу сприйняття корупції України у 2012–2018 рр.

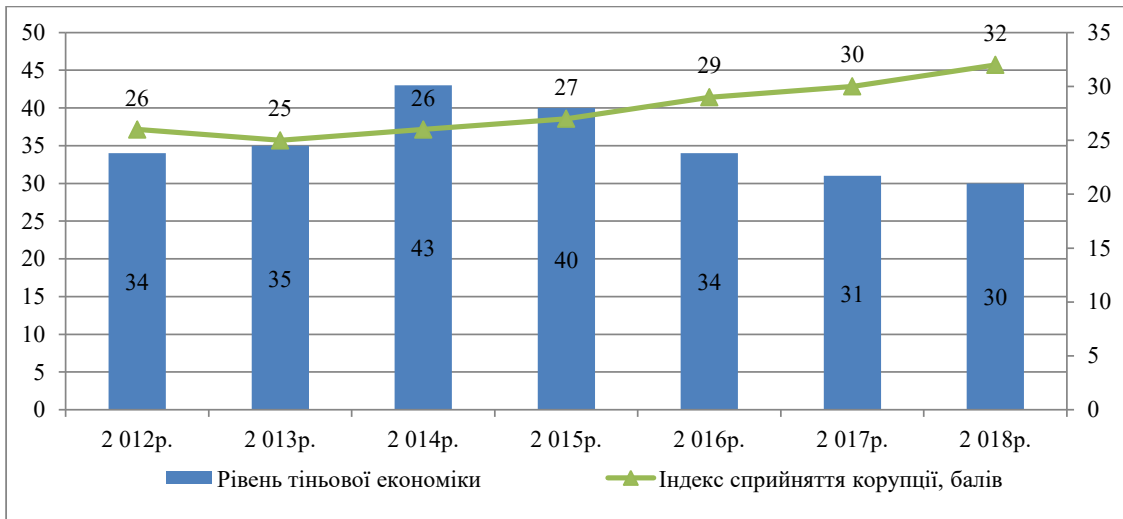

Рис. 4. Рівень тіньової економіки та індекс сприйняття корупції в Україні у 2012–2018 рр.

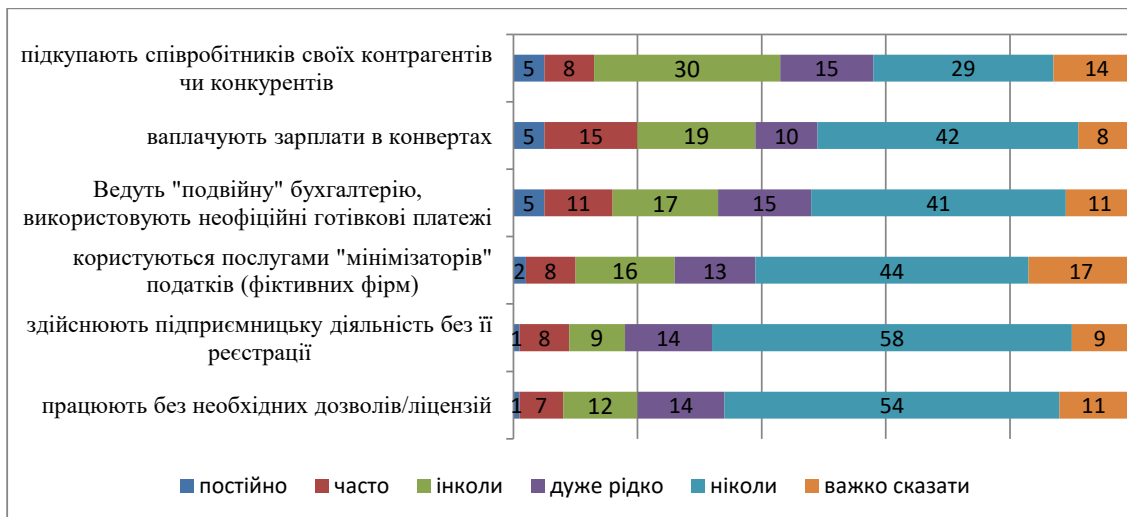

Рис. 5. Корупційні практики у відносинах «держава – бізнес»

Джерело: [3]

(35–52,5 млрд. грн.) видаткової частини державного бюджету.

З 2015 р. уряд запусив пілотний проект "ProZorro", що є електронною системою здійснення публічних закупівель в Україні. З 1 серпня 2016 р. вона стала обов'язковою для всіх закупівель органів публічної адміністрації (державної влади та місцевого самоврядування), а також для юридичних осіб та їх об'єднань, які забезпечують потреби держави або територіальної громади в Україні. Тільки у 2018 р. економія бюджетних коштів від використання цієї електронної платформи становила 1,1 млрд. дол. Щоправда, експерти вказують на існування чималої кількості схем, які дають можливість обійти цю систему, але можна зазначити, що корисність "ProZorro" є беззаперечною. Однак її ефективність як засобу подолання корупції, інструмента публічності та вільного доступу до

закупівель не є абсолютною. Все ж таки всі експерти, підприємці та державні службовці визнають, що "ProZorro" є одним з найкращих антикорупційних рішень, втілених в Україні [7].

Корупція негативно впливає як на доходи, так і на витрати державного бюджету. Зі збільшенням рівня корупції у державі зменшуються надходження до бюджету. Зниження корупційного рейтингу на одну позицію зменшує доходи держави на 1,71–2,51% ВВП. Таке зниження відбувається через зростання рівня тіньової економіки, зниження податкових надходжень, соціального забезпечення громадян.

Страждають від корупції також витрати державного бюджету, а саме соціальні витрати, оскільки першочергово фінансуються корумповані витрати влади, окрім того, соціальні витрати втрачають свою адресність, тобто їх отримують багаті

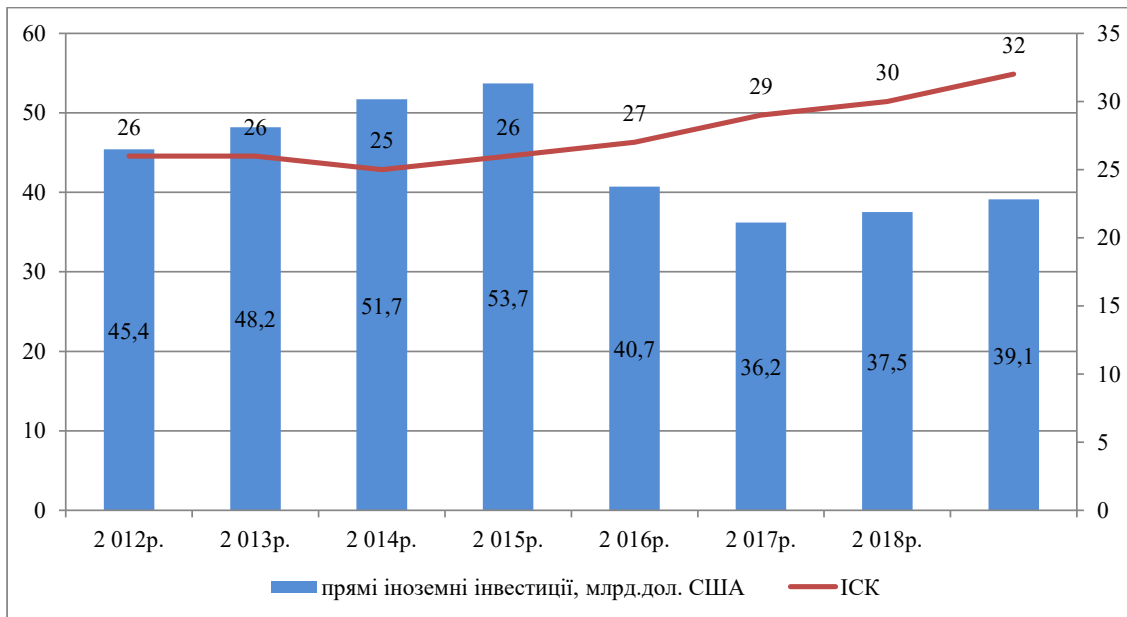

Рис. 6. Обсяги прямих іноземних інвестицій та індекс сприйняття корупції в Україні у 2012–2018 рр.

верстви населення. Згідно з розрахунками МВФ зростання корупції на одиницю відповідає зменшенню відношення таких витрат на 1,32–2,19% ВВП. Окрім того, посилення корупції на одиницю зменшує відношення витрат на освіту та медицину до ВВП на 0,34–0,45% [2].

Підприємства дають хабарі, щоб уникнути сплати податків та державної регуляції. Сплачені хабарі перебиваються за рахунок споживачів.

Іноземні інвестиції є дуже чутливими до корупції (рис. 6). Як видно з рис. 6, між прямими іноземними інвестиціями та рівнем корупції існує обернений зв'язок, підтвердженням чого є рівень коефіцієнта кореляції у 0,8.

Зростання корупції навіть сильніше скорочує прямі іноземні інвестиції, ніж зіставне підвищення податків. Розглядаючи корупцію як своєрідний додатковий «податок» на бізнес, іноземні інвестори вважають, що кожне збільшення ставки цього «податку» на один відсоток скорочує вплив прямих інвестицій в країну на 5%. Послаблення рівня корупції країни на один бал відповідає зростанню обсягу прямих іноземних інвестицій на 23,1%.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, корупція – це системне суспільне явище, що виникло протягом тривалого періоду, тому для того, щоби побороти його, необхідно чимало зусиль та часу. Протягом останніх 5 років спостерігається поступ в антикорупційній боротьбі. Проте цей поступ незначний, а сучасне суспільство потребує більш результативних дій з боку держави. Однак навіть такі зміни мають позитивні результати. Вважаємо, що задля зниження рівня корупції в Україні доцільно створити ефективну та дієву систему антикорупційного правосуддя, активно залучати

бізнес до встановлення нових прозорих правил взаємовідносин суспільства влади та бізнесу, але стратегічною метою України має бути формування нульової толерантності суспільства до корупції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Індекс сприйняття корупції 2018 URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2018> (дата звернення: 26.05.2019).
2. Висоцька І.Б., Висоцький В.М. Висоцький В.М. Корупція в Україні: сутність та наслідки для економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Економічна.* 2017. Вип. 1. С. 37–46.
3. Корупційні ризики у діяльності органів влади: погляд бізнесу. Звіт підготовлено в рамках проекту «Зміцнення засад доброчесності у взаємодії держави та бізнесу» за підтримки ПРООН в Україні Королівства Данії. Київ. 25 с.
4. Скільки коштує суспільству корупція : аналітична записка. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/How-much-does-Corruption-Cost-Ukraine_Research-Paper.pdf (дата звернення: 06.06.2019).
5. Стан інвестиційної діяльності в Україні. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні> (дата звернення: 13.06.2019).
6. Україна піднялася в рейтингу “Doing Business” на п’ять позицій / Світовий банк. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10319823-ukrajina-pidnyalasya-v-reytingu-doing-business-na-pyat-pozicij-svitoviy-bank.html> (дата звернення: 15.06.2019).
7. Україна проти корупції: економічний фронт. *Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014–2018 рр.* Дніпро : Середняк Т.К., 2018, 85 с.

8. Через корупцію світова економіка щороку втрачає 2,6 трлн. доларів / ООН. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/news-svitova-korupcija/29646249.html> (дата звернення: 13.06.2019).

9. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583> (дата звернення: 22.06.2019).

REFERENCES:

1. Corruption Perceptions Index. 2018. Available at: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018> (accessed: 26 May 2019).

2. Vysotskaya I.B., Vysotsky V.M. 2017. Korupciya v Ukrayini: sutnist' ta naslidky' dlya ekonomiky [*Corruption in Ukraine: the essence and consequences for the economy*]. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. The series is economical. Vol. 1, pp. 37–46.

3. Korupcijni ryzyky u diyalnosti organivlady: poglyad biznesu [*Corruption risks in the work of the authorities: the business view*]. The report was prepared within the framework of the project “Strengthening the principles of integrity in the interaction of state and business” with the support of UNDP in the Kingdom of Denmark. Kyiv.

4. What is the cost to society of corruption : an analytical note. Available at: http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/How-much-does-Corruption-Cost-Ukraine_Research-Paper.pdf (accessed: 6 June 2019).

5. Status of investment activity in Ukraine. Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні> (accessed: 13 May 2019).

6. Ukraine has risen in the Doing Business rating by five positions – the World Bank. Available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/10319823-ukrajina-pidnyalasya-v-reytingu-doing-business-na-p-yat-poziciy-svitoviy-bank.html> (accessed: 15 June 2019).

7. Ukraine against Corruption (2018). The Economic Front. Economic evaluation of anti-corruption measures in 2014–2018. Dnipro : T.K. Middle.

8. Because of corruption, the world economy loses 2.6 trillion dollars each year – the United Nations. Available at: <http://www.radiosvoboda.org/a/news-svitova-korupcija/29646249.html> (accessed: 13 June 2019).

9. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583> (accessed: 22 June 2019).